

Agata Tarnacka*

<https://orcid.org/0000-0003-0003-4748>

Relacja między kryminologią a prawem karnym – przydatność wyników badań kryminologicznych dla prawa karnego

DOI: 10.5604/01.3001.0013.7208

Streszczenie: Kryminologia ma za cel wypełnienie pozytywistycznych kryteriów naukowości polegające na operowaniu jedynie faktami i unikaniu ocen i wartościowania wyników, prowadzącym do przedstawiania obiektywnej i neutralnej wobec wartości wiedzy. W przeciwieństwie do prawa karnego, w którym mają miejsce rozważania o charakterze normatywnym i prawnym charakteryzujące się wartościowaniem i operowaniem ocenami. Współpraca obu dyscyplin jest niezbędna dla stworzenia racjonalnej polityki kryminalnej, skutecznie kontrolującej zjawisko przestępczości. Ta współpraca obu dyscyplin sprowadza się przede wszystkim do powożania przez prawników danych empirycznych i korzystania z nich przy podejmowaniu decyzji w procedurze ustawodawczej oraz tych podejmowanych na salach sądowych, bez rezygnowania z odniesienia do będącej podstawą prawa karnego aksjologii. Dotychczas kryminologia wywarła trwały wpływ na prawo karne, gdyż kryminolodzy nie postrzegają swojej działalności jako pozostającej wyłącznie w sferze osiągania wyników naukowych badań, ale również wykorzystywania ich do wpływu na rzeczywistość poprzez wcielanie w życie idei i pomysłów na zwalczanie przestępczości.

Słowa kluczowe: kryminologia, prawo, prawo karne, badania kryminologiczne.

The relationship between criminology and criminal law – the usefulness of the results of criminological tests for criminal law

Summary: Criminology is designed to fulfill the positivist criteria of science, consisting in handling only facts and avoiding the evaluation and evaluation of results, leading to the presentation of objective and neutral knowledge of value. In contrast to criminal law, in which there are considerations of a normative and legal nature characterized by evaluation and operation of assessments. The cooperation of both disciplines is essential for the creation of a rational criminal policy that effectively controls the phenomenon of crime. This cooperation between the two disciplines boils down to lawyers' trust in empirical data and using them when making decisions in the legislative procedure and those taken in courtrooms, without giving up the reference to the axiological law that is the basis of criminal law. So far, criminology has

---

* Mgr Agata Tarnacka – Uniwersytet Jagielloński.

had a lasting impact on criminal law, because criminologists do not perceive their activities as being solely in the sphere of achieving scientific research results, but also using them to influence the reality by implementing ideas and ideas for combating crime.

Key words: criminology, law, criminal law, criminological research.

1. Wstęp

Termin „kryminologia” znalazł swoje miejsce w języku naukowym dopiero pod koniec XIX wieku. Jak się przyjmuje jego twórcą jest Paul Topinard, który zastosował ten termin po raz pierwszy 140 lat temu, a dokładnie w 1879 roku¹, zaś jako tytuł pracy naukowej po raz pierwszy termin ten pojawił się w 1885 r. w podręczniku autorstwa Rafaela Garofalo. Etymologicznie termin „kryminologia” stanowi złożenie łacińskiego słowa *crimen* oznaczającego zbrodnię oraz greckiego słowa *logos*, które oznacza naukę. Kryminologia w znaczeniu czysto leksykalnym to „nauka o zbrodni”, jednak przyjęcie takiego jej rozumienia jest „ujęciem bardzo nieścisłym oraz niewystarczającym”². Aż do połowy XX w. równoległe ze stosowaniem terminu „kryminologia” używano także terminów „antropologia kryminalna” oraz „biologia kryminalna”³. Także dziś znaleźć można różnorakie definicje kryminologii, jednak rozważanie, które z nich stanowią najpełniejsze odzwierciedlenie przedmiotu, którym zajmuje się ta dyscyplina naukowa mogłoby wprowadzić niepotrzebne zamieszanie odwołujące uwagę od istoty rzeczy, czyli samego uprawiania kryminologii. Jest bowiem „rzeczą znamionną, że okresy intensywnej dyskusji na temat przedmiotu, granic i zadań poszczególnych nauk były równocześnie okresami zastoju działalności badawczej w nich samych”⁴.

Na potrzeby niniejszej pracy, właściwym jest zatem przyjęcie jednej, wybranej definicji, ujmującej możliwie najszersze pole zainteresowań badawczych tej dyscypliny. Jako, że analiza ta odnosi się w zdecydowanej części do rozważań naukowych polskich badaczy, jej podstawą stała się definicja autorstwa wybitnych, polskich kryminologów⁵, zgodnie z którą kryminologia to nauka społeczna zaj-

¹ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2007, s. 17.

² L. Tyszkiewicz, *Kryminologia (Zarys problemu)*, Katowice 1986, s. 11; Zob. także: J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2007, s. 18.

³ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 11–12.

⁴ J. Jasiński, *Kryminologia czy kryminologie? Refleksje nad warunkami i sposobami uprawiania kryminologii*, „Kościół i Prawo” 1990, t. 7, s. 222 (całość s. 221–232).

⁵ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 19. Wybór polskiej definicji kryminologii ma swoje podłoże także w różnym rozumieniu kryminologii jako dyscypliny naukowej na świecie. „Organizacja nauczania w poszczególnych krajach przybiera bardzo różną postać (...) wyraźna różnica istnieje przede wszystkim pomiędzy Europą a Ameryką Północną (...) w Europie zdecydowana większość kryminologów to osoby o wykształceniu prawniczym (...) w USA i Kanadzie kryminolodzy są prawie wyłącznie socjologami (...)”. Czasem są to także psychologowie, ekonomiści czy historycy. Powoduje to, że specjaliści z różnych dziedzin zajmując si kryminologią korzystają z metod wypracowanych przez ich dyscyplinę naukową. Przez, co można spotkać się w literaturze

mująca się badaniem i gromadzeniem całościowej wiedzy na temat przestępstwa (jako pewnej szczególnej formy zachowania dewiacyjnego), przestępczości (jako pewnego zjawiska społecznego), a także osoby sprawcy przestępstwa jak również ofiary przestępstwa, a także instytucji i mechanizmów kontrolnych, jakie tworzą społeczeństwa w celu zapobiegania i zwalczania przestępczości⁶. Kryminologię interesuje zatem: przestępstwo, przestępczość, sprawca przestępstwa, ofiara oraz kontrola społeczna i reakcja na przestępczość⁷. Zajmuje ją etiologia, jako badanie przyczyn i fenomenologia, jako badanie przejawów wskazanych zjawisk⁸. Zawarty w definicji kryminologii termin „przestępstwo” ma znaczenie szersze, niż przyjmowane w nauce prawa karnego⁹. W kryminologii przestępstwem jest nie tylko czyn społecznie niebezpieczny, bezprawny, o znamionach ustawowych, zawiniony i karalny. Do kategorii przestępstw zaliczyć można także czyny niezawinione zachowujące społeczne niebezpieczeństwo i bezprawność¹⁰, czyli takie które popełnione zostały

---

przedmiotu ze stwierdzeniem, że „o ile można zgodzić się z tym, że istnieje kryminologia, to już należy mieć uzasadnione wątpliwości, czy istnieją kryminolodzy.” Zob. więcej: J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 23–24.

⁶ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 19.

⁷ Ibidem, s. 19–23; Warto dodać dokładnie jakie kwestie oraz odpowiedzi na jakie pytania interesują kryminologię. Kryminologia zajmując się problematyką związaną z:

- a) pojęciem przestępstwa, jako kategorii społecznej – szuka odpowiedzi na pytanie o społeczną istotę przestępstwa jako zachowania naruszającego pewien szczególny rodzaj normy społecznej, tj. normę prawa karnego, podstawowe pytanie brzmi następująco: „czym jest przestępstwo?”;
- b) przestępczością, jako zjawiskiem społecznym – zainteresowana jest opisem tego zjawiska (w aspekcie statycznym i dynamicznym), czyli określeniem rozmiarów, nasilenia, dynamiki oraz struktury przestępczości. Przy czym podstawową kwestią interesującą kryminologię w obrębie zjawiska przestępczości staje się odpowiedź na pytanie: „dlaczego i w jaki sposób rozmiary i nasilenie zjawisk przestępczych w obrębie różnych elementów struktury społecznej i przestrzennej są różne?” (sympptomatologia przestępczości);
- c) osobą sprawcy przestępstwa – zajmuje się szczególnym rodzajem zachowania, jakim jest zachowanie przestępcze, jego przyczynami i prawidłowościami, które nim rządzą. Sprowadza się do szukania odpowiedzi na „pytanie lombrozjańskie”: „dlaczego jedni ludzie popełniają przestępstwa, a inni nie?” (etiologia przestępczości);
- d) ofiarą przestępstwa – interesuje się zagadnieniami związanymi z faktem pokrzywdzenia kogoś przestępstwem, tym jakie są konsekwencje wiktyimizacji i jak jej zapobiegać, szukając odpowiedzi na pytanie: „jakie czynniki zwiększają prawdopodobieństwo stania się ofiarą przestępstwa?” (wiktymologia);
- e) kontrolą społeczną i reakcją na przestępczość – zajmuje się kwestiami dotyczącymi istoty i funkcji zarówno instytucji kontroli społecznej, jak i społecznej reakcji na przestępczość, próbując ustalić, jak w rzeczywistości funkcjonują instytucje kontroli społecznej, w tym jej najbardziej sformalizowana forma, czyli wymiar sprawiedliwości, jak są realizowane normy prawa karnego materialnego, procesowego i wykonawczego oraz szukając odpowiedzi na tzw. pytanie reaktywne: „dlaczego pewne zachowania uznawane są za przestępstwa i pewni ludzie za przestępców, a inne zachowania i inni ludzie nie?” (gl. kryminologia empiryczna). Zob. także: M. Kuć, *Kryminologia*, Warszawa 2015, s. 1–4.

⁸ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 12.

⁹ Ibidem, s. 15–16.

¹⁰ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 16.

przez osoby niepoczytalne i nieletnie¹¹. Ponadto w kategorii tej znajdują się także czyny zabronione zwane wykroczeniami, stanowiące dla porządku społecznego także istotny problem. Wykroczeń jednak nie wymieniono literalnie w definicji kryminologii – jak podkreśla Leon Tyszkiewicz -,aby zagadnienia nie komplikować”¹².

2. Kryminologia jako dyscyplina naukowa

Metodologia nauk (od gr. *methodos* – badanie, *logos* – nauka) zajmuje się podziałem nauk oraz metodami stosowanymi w naukach przy formułowaniu twierdzeń i teorii naukowych¹³. Podziały nauk tworzone są ze względu na ich metodę, przedmiot i główne zadania. Zgodnie z klasyfikacją nauk, kryminologię należałoby potraktować jako naukę multi-dyscyplinarną, empiryczną, społeczno-przyrodniczą, z przewagą elementu społecznego¹⁴. Kryminologia jako dyscyplina naukowa łączy w sobie tzw. kryminologię ogólną – mającą charakter teoretyczny, zawierającą w sobie cechy nauk formułujących prawa naukowe, opisowych i typologicznych, mając za cel ustalenie „prawideł rządzących zjawiskiem przestępstwa”¹⁵ oraz tzw. kryminologię kliniczną, poprzez co staje się również nauką praktyczną¹⁶. Kryminologia jako nauka multi-dyscyplinarna łączy w sobie elementy różnych dyscyplin naukowych o charakterze podstawowym zajmujących się człowiekiem¹⁷ korzystając z metod stworzonych właśnie dla nich¹⁸, gdyż jak zauważa profesor Denis Szabo „fakty społeczne powinny być oceniane za pomocą metod wywodzących się z nauk przyrodniczych”¹⁹. Zatem kryminologia nie posiada

¹¹ Ponadto np. prawo karne wykonawcze nie obejmuje norm prawnych – będących przedmiotem zainteresowania kryminologii – które regulują wykonywanie środków poprawczych, wychowawczych przewidzianych w prawie nieletnich.

¹² L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 16.

¹³ S. Snihur, *Elementarne zagadnienia logiki*, Warszawa 2004, s. 8.

¹⁴ J. Such, *Wstęp do metodologii ogólnej nauk*, Poznań 1969, s. 40.

¹⁵ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 47; Warto zwrócić uwagę, że kryminologia dostarcza niewiele pewnych tez czy też praw naukowych, co rzutuje na sferę zastosowań praktycznych, które są przez to niekiedy ograniczone, D. Szabo, *Kryminologia i polityka kryminalna*, Warszawa 1987, s. 156.

¹⁶ Cytowaną już książkę pt. *Kryminologia (Zarys problemu)*, jej autor – profesor Leon Tyszkiewicz podzielił na trzy części: I Charakterystyka kryminologii, II Kryminologia ogólna, III Kryminologia kliniczna.

¹⁷ Takich jak psychologia, socjologia, biologia. L. Tyszkiewicz, *Kryminologia (Zarys problemu)*, Katowice 1986, s. 48.

¹⁸ Kryminologia korzysta z metod naukowych, takich dyscyplin naukowych jak antropologia, biologia, medycyna, psychiatria, psychologia, socjologia, statystyka, ekonomia, czy historia. J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 13; Dodatkowo wymienia się także, takie nauki pomocnicze jak pedagogika i kryminalistyka, Zob.: K. Bułat, P. Czarniak i in., *Kryminologia*, Warszawa 2010, s. 15–17; J. Dworzecki, J. Szymczyk, *Kryminologia. Wybrane zagadnienia*, Gliwice 2010, s. 20–23; M. Kuć, *Kryminologia*, Warszawa 2015, s. 6–11.

¹⁹ D. Szabo, *Kryminologia i polityka kryminalna*, Warszawa 1987, s. 29.

własnej metody badawczej, posiada zaś określony przedmiot badań, czy zatem odrębność instytucjonalna staje się wystarczająca dla zaklasyfikowania jej jako odrębnej dyscypliny naukowej? Istnieją poważne wątpliwości, co do tego, czy stanowi ona samodzielną dyscyplinę naukową z metodologicznego punktu widzenia. Wobec powyższego kryminologię określa się niekiedy „mianem dyscypliny naukowej o charakterze interdyscyplinarnym”²⁰. Kryminologia wykształciła różne nurty, zwane paradygmatami. Paradygmat rozumiany jest tu jako odniesienie do określonej tradycji intelektualnej polegającej na określonym analizowaniu i interpretowaniu rzeczywistości społecznej²¹, inaczej mówiąc to ogólne wzorce pracy badawczej, oparte na wyraźnych założeniach pojęciowych, metodologicznych i metafizycznych²². Podstawowe nurty kryminologii to kryminologia klasyczna, pozytywistyczna, antynaturalistyczna oraz neoklasyczna²³.

3. Kryminologia a prawo karne

Jednak na potrzeby niniejszego studium uwaga zostanie skupiona na relacji kryminologii do prawa karnego, jako szczegółowej dyscypliny prawniczej. Najprostszym kryterium rozróżnienia kryminologii i penalnych dyscyplin prawnych jest odwołanie się do podziału na nauki empiryczne i nauk normatywne, czy też inaczej ujmując, nauki zajmujące się sferą bytu (*sein*) i sferą powinności (*sollen*)²⁴. Wskazany podział jest przyjmowany szczególnie często w niemieckiej literaturze przedmiotu²⁵. Stawiane przed kryminologią pytanie brzmi „jak jest” i odnoszone jest do zjawisk, którymi się zajmuje, takich jak przestępca, przestępczość, ofiara, reakcja na przestępczość, przyczyny przestępczości, zapobieganie przestępczości. Prawo karne zaś, odpowiada na pytanie „jak być powinno”. Metodą naukową która służy prawu karnemu jest metoda prawno-dogmatyczna, pozwalająca na konstruowanie zasad kryminalizacji i odpowiedzialności karnej, określanie metod interpretacji przepisów prawnych oraz zasad stosowania owych zasad i przepisów do konkretnych przypadków, analizę i interpretację tekstu prawnego²⁶.

²⁰ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 23.

²¹ D. Szabo, op. cit., s. 30.

²² J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 41.

²³ Zob. więcej: K. Bułat, P. Czarniak i in., *Kryminologia*, Warszawa 2010, s. 17–23; J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 40–56; J. Dworzecki, J. Szymczyk, *Kryminologia. Wybrane zagadnienia*, Gliwice 2010, s. 23–27.

²⁴ Por. L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 50.

²⁵ Zob. więcej: H. J. Schneider, *Kryminologia*, Berlin-Nowy Jork 1987; Hans Joachim Schneider to niemiecki kryminolog, profesor Uniwersytetu w Münster, doktor honoris causa Uniwersytetu Łódzkiego.

²⁶ Warto dodać, że z kolei nauka prawa karnego wykazuje cechy nauki empirycznej, mając za swój konkretny przedmiot ustawodawstwo karne, którego badanie prowadzone specyficzną metodą wykładni, zmierza do ustalenia woli ustawodawcy L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 50.

Kryminologia	Prawo karne
<ul style="list-style-type: none"> ■ Nauka empiryczna; ■ Odpowiada na pytanie: jak jest?, ponieważ opisuje obiektywną rzeczywistość, fakty; ■ Podstawowa metoda poznania – metoda empiryczna; ■ Nauka neutralna wobec wartościowania; ■ Stwierdza fakty²⁷; ■ Większość doktryny uważa, że urzeczywistnia względną koncepcję kary – koncepcja kary celowej; ■ Usiłuje uczynić z przestępstwa jedynie problem praktyczny. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nauka normatywna; ■ Odpowiada na pytanie: jak być powinno?; ■ Podstawowa metoda poznania – metoda prawno-dogmatyczna; ■ Nauka opierająca się przede wszystkim na wartościowaniu; ■ Określa fundamentalne wartości, na których opiera się ład moralny i porządek publiczny; ■ Urzeczywistnia bezwzględną koncepcję kary – jako odpłatę za popełniony czyn.

Źródło: K. Bułat, P. Czarniak i inni, *Kryminologia*, Warszawa 2010, s. 17.

Kryminologia ma za cel wypełnienie pozytywistycznych kryteriów naukowości polegające na operowaniu jedynie faktami i unikaniu ocen i wartościowania wyników, prowadzącym do przedstawiania obiektywnej i neutralnej wobec wartości wiedzy²⁸. W przeciwieństwie do prawa karnego, w którym mają miejsce rozważania o charakterze normatywnym i prawnym charakteryzujące się wartościowaniem i operowaniem ocenami²⁹.

4. Kryminologia jako nauka pomocnicza prawa karnego

Zgodnie z klasyfikacją dyscyplin naukowych OECD, kryminologia znalazła się w dziedzinie nauk społecznych obejmującej również prawo oraz nauki penalne³⁰. Jako, że kryminologia i prawo karne posiadają wspólne obszary badawcze, kryminologia stanowi naukę pomocniczą prawa karnego³¹. Jako taka traktowana była już

²⁷ „Z chwilą, gdy kryminolog wdaje się w walki ideologiczne, będzie on oceniany według tego kryterium. Nie może on spodziewać się tego, że będzie to kryterium „prawdy” naukowej”. D. Szabo, op. cit., s. 109.

²⁸ Jednak takie obejście się bez wartościowania w naukach społecznych określane jest niekiedy jako groźne złudzenie, które może prowadzić do ukrywania ocen i preferencji pod szyldem obiektywizmu A. Gaberle, *Patologia społeczna*, Warszawa 1993; Zob. więcej: J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 35–38.

²⁹ M. Borucka-Arctowa, *Problem wartościowania w naukach prawnych*, „Państwo i Prawo” 1968, nr 3, s. 429. (całość s. 429–437).

³⁰ Directorate for Science, Technology and industry committee for scientific and technological policy, Working Party of National Experts on Science and Technology Indicators, *Revised Field of Science and Technology (FOS) Classification in the Frascati Manual – DSTI/EAS/STP/NESTI(2006)19/FINAL*, 26.02.2007, zał. nr 1 *Revised Field of Science and Technology (FOS) Classification*, <http://www.oecd.org/dataoecd/36/44/38235147.pdf>

³¹ Zob. więcej: S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 16–24.

u swych XIX-wiecznych początków, kiedy to uważano, że nauki empiryczne mają służyć do „reformowania i ulepszania rzeczywistości społecznej”³².

Ma to swój przejaw w tym, że wyniki badań kryminologicznych są wykorzystywane na potrzeby prawa karnego³³ co sprawia, że pomiędzy kryminologią a prawem karnym istnieje korzystna wzajemność wspierająca ich wspólne egzystowanie. Kryminologia czerpie z nauki prawa karnego definicje prawne obejmujące rodzaje przestępstw, odnosząc się do prawnego ich kształtu, natomiast właściwa, odnosząca się do rzeczywistości legislacja prawa karnego³⁴, jak i doskonalenie wymiaru sprawiedliwości³⁵ wymaga wiedzy kryminologicznej. Kryminologia służy walce z przestępczością na następujących płaszczyznach: „dopomaga w pracach ustawodawczych, daje podstawy do podejmowania pewnych generalnych przedsięwzięć dotyczących stosowania prawa karnego, służy pomocą w załatwianiu indywidualnych spraw karnych”³⁶. „Wiele instytucji współczesnego prawa karnego, szczególnie w zakresie problematyki kary, ukształtowanych zostało pod bezpośrednim wpływem i naciskiem ze strony kryminologii i kryminologów”³⁷. Prawnicy przestali być jedynymi mającymi wpływ na tworzenie i stosowanie prawa karnego, co niekiedy budzi ich opór z obawy przed odejściem od tradycyjnego pojmowania prawa karnego i odpowiedzialności karnej³⁸. Obrazuje to napięcia istniejące pomiędzy kryminologią a prawem karnym³⁹.

Przydatność wyników badań kryminologicznych dla prawa karnego	Przydatność wyników badań kryminologicznych dla prawa karnego wykonawczego
<ul style="list-style-type: none"> ■ Wyniki badań dotyczących sprawców przestępstw przydatne są dla indywidualizacji wymiaru i wykonania kary, tak by kary najpełniej spełniały swoje cele; ■ Wyniki badań dotyczących przestępstw i przestępczości przydatne są w procesie legislacyjnym, który może zmierzać do kryminalizacji lub dekryminalizacji; ■ Wyniki wszystkich badań kryminologicznych mają znaczenie dla całościowego kształtowania polityki kryminalnej. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wyniki badań etiologiczno-kryminalnych przydatne są dla ustalania zakresu oddziaływań kary na sprawcę przestępstwa; ■ Wyniki badań dotyczące skuteczności odbywania kar dają kierunek polityce kryminalnej; ■ Wyniki badań dotyczące związku pomiędzy izolacją penitencjarną a przestępczością powrotną pozwalają na przygotowanie prognozy kryminologiczno-społecznej sprawcy przestępstwa; ■ Wyniki badań dotyczące warunków odbywania kar izolacyjnych pod kątem czynników kryminogennych pozwalają na zastosowanie zapobiegawczych środków.

Źródło: M. Kuć, *Kryminologia*, Warszawa 2015, s. 5–6.

³² J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 38.

³³ M. Kuć, op. cit., s. 26.

³⁴ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 51.

³⁵ M. Kuć, op. cit., s. 5.

³⁶ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, op. cit., s. 18.

³⁷ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 39.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Zob. więcej: K. Krajewski, *Czy prawo karne potrzebuje kryminologii, a kryminologii prawa karnego?*, [w:] W. Zalewski (red.), *Prawo karne jutra – między pragmatyzmem a dogmatyzmem*, Warszawa 2018, s. 15–17. (całość s. 1–25).

5. Wartościowanie i system oceny a stwierdzanie faktów

System wartości przyjęty w społeczeństwie stanowi oparcie dla prawa karnego i tego, co uznaje ono za przestępstwo oraz wykroczenie. Przypisywanie odpowiedzialności za takie czyny również dokonywane jest w odniesieniu do konkretnego systemu wartości⁴⁰. Wszystko to, dlatego że prawo karne ma wyrażać „fundamentalne wartości, na których opierają się ład moralny i porządek społeczny”⁴¹. Kryminologia zaś aspiruje do bycia nauką neutralną, odnoszącą się jedynie do faktów. Jak zauważają wybitni kryminolodzy, pojawia się więc tutaj podstawowe pytanie, „w jaki sposób wiedza kryminologiczna, dotycząca faktów, jest przydatna dla dokonywania ocen prawno-karnych i czy w ogóle może być do takich ocen wykorzystana i przełożona na język owych ocen”⁴². Wśród poglądów na relację prawa karnego i kryminologii, często można odnaleźć takie, które stwierdzają wręcz szkodliwość wpływu nauk empirycznych na teorię i praktykę działania wymiaru sprawiedliwości⁴³, która to grozić ma demontażem systemu wartości leżącego u podstaw prawa karnego⁴⁴. Demontaż ten podsumowywany był przez niemieckich karnistów sloganem „kryminologia nie pozostawia nic z prawa karnego”⁴⁵. Przedstawiony pogląd reprezentuje niechętnie podejście karnistów do kryminologów które można byłoby umieścić na jednym ze skrajnych końców skali określającej użyteczność kryminologii dla prawa karnego. Drugi koniec skali stanowiłby zaś pogląd – równie szeroko reprezentowany – o niemożliwości stworzenia racjonalnej polityki kryminalnej, skutecznie kontrolującej zjawisko przestępczości bez oparcia się na danych empirycznych. Ten pogląd wymaga „odmoralizowania” prawa karnego i oparcia polityki kryminalnej na koncepcji kary celowej, która a realizować konkretne, wymierne cele społeczne”⁴⁶. To miejsce styku prawa karnego i kryminologii, jakim jest polityka kryminalna daje przestrzeń na współpracę i wspólne czerpanie korzyści dla obu dyscyplin. Polityka kryminalna łączy w sobie zaangażowanie prawników i kryminologów, które wzajemnie się przenikają. Jak uważa profesor Leon Tyszkiewicz „gdy chodzi o prawników, [polityka kryminalna polega na] na wcielaniu w życie zasad ustalonych przez ustawodawcę w kodeksie karnym, z punktu widzenia kryminologów obejmuje ona także część opisową, która dotyczy badania naukowego mechanizmów represji i prewencji, oraz część oceniającą, której przedmiotem jest skuteczność w stosunku

⁴⁰ K. Krajewski, *Teorie kryminologiczne a prawo karne*, Warszawa 1994.

⁴¹ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 37.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ R. Lange, *Das Menschenbild des Positivismus und die philosophische Anthropologie unserer Zeit*, „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft” 1969, t. 81, nr 3, s. 556–571. <https://doi.org/10.1515/zstw.1969.81.3.556>

⁴⁵ H. J. Albrecht, *Kriminologie* [w:] G. Kaiser (red.), H. J. Kerner, F. Sack, Schellhoss, *Kleines Kriminologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1993, s. 308–312.

⁴⁶ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 37.

do norm ustalonych przez prawo⁴⁷. Ta współpraca obu dyscyplin sprowadza się przede wszystkim do poważania przez prawników danych empirycznych i korzystania z nich przy podejmowaniu decyzji w procedurze ustawodawczej oraz tych podejmowanych na salach sądowych, bez rezygnowania z odniesienia do będącej podstawą prawa karnego aksjologii⁴⁸. Podsumowując należy stwierdzić, iż faktem jest, że dotychczas kryminologia wywarła trwały wpływ na prawo karne⁴⁹, gdyż kryminolodzy nie postrzegają swojej działalności jako pozostającej wyłącznie w sferze osiągania wyników naukowych badań, ale również wykorzystywania ich do wpływu na rzeczywistość poprzez wcielanie w życie idei i pomysłów na zwalczanie przestępczości⁵⁰.

Bibliografia

- Albrecht H. J., *Kriminologie*, [w:] Kaiser G. (red.), Kerner H. J, Sack F., Schellhoss, Kleines Kriminologisches Wörterbuch, Heidelberg 1993.
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2007.
- Borucka-Arctowa M., *Problem wartościowania w naukach prawnych*, „Państwo i Prawo” 1968, nr 3.
- Bułat K., Czarniak P., i in., *Kryminologia*, Warszawa 2010.
- Directorate for Science, Technology and industry committee for scientific and technological policy, Working Party of National Experts on Science and Technology Indicators, *Revised Field of Science and Technology (FOS) Classification in the Frascati Manual – DSTI/EAS/STP/NESTI(2006)19/FINAL*, 26.02.2007, zał. nr 1 *Revised Field of Science and Technology (FOS) Classification*, <http://www.oecd.org/dataoecd/36/44/38235147.pdf>
- Dworzecki J., Szymczyk J., *Kryminologia. Wybrane zagadnienia*, Gliwice 2010.
- Jasiński J., *Kryminologia czy kryminologie? Refleksje nad warunkami i sposobami uprawiania kryminologii*, „Kościół i Prawo” 1990, t. 7.
- Krajewski K., *Czy prawo karne potrzebuje kryminologii, a kryminologii prawa karnego?*, [w:] Zalewski W. (red.), *Prawo karne jutra – między pragmatyzmem a dogmatyzmem*, Warszawa 2018.
- Krajewski K., *Teorie kryminologiczne a prawo karne*, Warszawa 1994.
- Kuć M., *Kryminologia*, Warszawa 2015.
- Lange R., *Das Menschenbild des Positivismus und die philosophische Anthropologie unserer Zeit*, „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft” 1969, t. 81, nr 3.
- Schneider H. J., *Kryminologia*, Berlin-Nowy Jork 1987.
- Snihur S., *Elementarne zagadnienia logiki*, Warszawa 2004.
- Such J., *Wstęp do metodologii ogólnej nauk*, Poznań 1969.

⁴⁷ D. Szabo, op. cit., s. 111.

⁴⁸ L. Tyszkiewicz, *O statusie kryminologii, jej kierunkach i perspektywach rozwoju*, [w:] Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Pani Profesor Oktawii Górniok, Katowice 1996, s. 368–376.

⁴⁹ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 39.

⁵⁰ Ibidem, s. 38.

-
- Szabo D., *Kryminologia i polityka kryminalna*, Warszawa 1987.
  - Tyszkiewicz L., *Kryminologia (Zarys problemu)*, Katowice 1986.
  - Tyszkiewicz L., O statusie kryminologii, jej kierunkach i perspektywach rozwoju, [w:] *Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Pani Profesor Oktawii Górniok*, Katowice 1996.
  - Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001.